

Examen HAVO 2010

tijdvak 2
woensdag 23 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

tevens oud programma

maatschappijleer

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 36 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 83 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Massamedia: de invloed van gaming

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Ouders en opvoeders maken zich zorgen over de invloed die games zouden hebben op de Nederlandse jeugd. Jongeren zouden vereenzamen achter de computer, ze zouden hun sociale vaardigheden niet ontwikkelen, ze zouden er dik van worden en van al het geweld dat ze meemaken in hun virtuele wereld zouden ze zelf ook gewelddadig worden. Ook in de politiek wordt er gesproken over de mogelijk negatieve gevolgen van games, tot op Europees niveau toe. Sommige deskundigen schrijven games juist een positieve rol toe.

Lees tekst 1.

In de media wordt er vooral aandacht besteed aan de negatieve aspecten van gaming. De manier waarop een onderwerp zoals gaming in de mediaberichtgeving wordt gepresenteerd en geïnterpreteerd, kan volgens wetenschappers invloed hebben op de manier waarop we over dit onderwerp denken.

- 1p 1 Met welk begrip wordt aangeduid dat een onderwerp in de media vanuit een bepaald perspectief wordt gebracht?

Gewelddadige games hebben volgens onderzoeker Pleysier in het algemeen geen langdurige negatieve invloed. Wetenschappers stellen echter ook dat bepaalde groepen op de lange termijn wel degelijk door deze games beïnvloed (kunnen) worden.

- 3p 2 Op welke theorie over de invloed van media kan deze uitspraak gebaseerd zijn? Leg uit wat deze theorie inhoudt.

Zie de regels 17 tot en met 50 van tekst 1.

- 2p 3 Welke twee functies voor het individu van de media herken je in tekst 1 als het over het spelen van games gaat? Geef bij iedere functie een passend citaat uit deze tekst.

Opgave 2 Massamedia: Vernieuwing van de publieke omroep?

Bij deze opgave horen de teksten 2 en 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De publieke omroep staat onder druk. Critici beweren dat de publieke omroep verouderd is, niet pluriform genoeg is en nog op de verzuilde samenleving gebaseerd is. Bieden nieuwe omroepen een oplossing om het bestel te vernieuwen? Minister Plasterk besloot op 4 november 2009 dat twee nieuwe omroepen voldoen aan de eisen om in 2010 tot het bestel te kunnen worden toegelaten. Eén van deze is PowNed die zegt een “geluid te willen brengen dat op dit moment in Hilversum ontbreekt”.

Lees de regels 1 tot en met 13 van tekst 2.

In de tijd van verzuiling werd de identiteit van een omroep duidelijk bepaald door het vertegenwoordigen van één van de **vier** maatschappelijke stromingen waaruit de maatschappij in die tijd bestond.

- 3p **4** Welke vier maatschappelijke stromingen waren dat? Geef per stroming aan welke (ledengebonden) omroep daarbij hoorde.

Lees de regels 13 tot en met 37 van tekst 2.

In bovenstaande regels wordt de vraag gesteld, of de maatschappij niet langer ingedeeld moet worden op basis van 'maatschappelijke stroming', maar eerder op basis van levensstijl.

Naast ontzuiling speelt hier ook een andere sociaal-culturele ontwikkeling een rol.

- 2p **5** Welke andere sociaal-culturele ontwikkeling in de samenleving herken je in de tekst? Geef ook het hierbij behorende citaat.

De omroepen moeten een eigen identiteit vertegenwoordigen. Al eerder werd deze identiteitseis ruimer uitgelegd: in de jaren zestig en zeventig werden twee omroepen toegelaten tot het publieke bestel die niet gebonden waren aan een verzuilde achterban.

- 4p **6** Leg aan de hand van de doelgroep van de TROS uit, dat deze omroep mede heeft bijgedragen aan het proces van ontzuiling.
Leg vervolgens uit welk gevolg dit had voor de programma's van de overige publieke omroepen.

Lees de regels 38 tot en met 53 van tekst 2.

Naast ontzuiling is het omroepbestel minder pluriform geworden door een grotere marktgerichtheid.

- 1p **7** Noem een sociaal-economische reden voor de "jacht op de kijkcijfers".

Voor de pers is er veel minder overheidsregelgeving om de pluriformiteit te stimuleren dan voor de publieke omroep.

- 1p **8** Waarom is de overheidsbemoeyenis met de pers minder dan bij de publieke omroep?

De overheidsbemoeyenis met de pers is minder, omdat

- A** de pers al grotendeels betaald wordt uit publieke middelen.
- B** de pers gebaseerd is op de vrije ondernemingswijze productie.
- C** dit in het redactiestatuut verboden wordt.
- D** er anders nog meer kranten gaan fuseren en er te weinig overblijven.

Volgens het hoofd van de publieke omroep zouden actualiteitenrubrieken als Nova en Netwerk zich te weinig profileren en daardoor te weinig van elkaar verschillen.

Een actualiteitenrubriek kan op verschillende manieren een bepaalde kleuring geven aan een onderwerp. Bijvoorbeeld door het geven van een ander commentaar bij dat onderwerp.

- 2p **9** Geef twee andere manieren waarop twee actualiteitenrubrieken op de televisie verschillende 'kleuring' kunnen geven aan één en hetzelfde onderwerp.

Lees tekst 3.

PowNed (van GeenStijl) en Wakker Nederland (van de Telegraaf) behaalden als enige van de nieuwe omroepen het vereiste ledental.

Minister Plasterk moest beslissen of beide kandidaat-omroepen voldoen aan de (andere) eisen van de Mediawet en passen binnen de doelstellingen van het mediabeleid.

Op zijn website prijst PowNed zichzelf aan en geeft hierbij een beschrijving van zichzelf met argumenten om toegelaten te worden als nieuwe omroep.

- 4p 10 Welke twee argumenten van PowNed uit de tekst sluiten aan bij de uitgangspunten van het mediabeleid?
Geef bij elk argument het betreffende citaat en het erbij passende uitgangspunt.

Zie de regels 49 tot en met 64 van tekst 3.

- 2p 11 Leg uit dat in deze tekst een voorbeeld van ‘technologische convergentie’ van de media te herkennen is.

In de akte van oprichting spreekt PowNed van de *community-based* aanpak van PowNed: “een interactieve deelname van de doelgroep die zich niet beperkt tot het consumeren van informatie, maar die zelf informatie verzamelt, verspreidt en controleert”. Deze “nieuwsgrazers” zijn dan wel aangewezen op zichzelf om te oordelen welke informatie betrouwbaar genoeg is. De beroepsjournalist heeft hiervoor een aantal journalistieke normen leren hanteren.

- 2p 12 Geef twee journalistieke kwaliteitsnormen waarmee de “nieuwsgrazers” het zelf verzamelde nieuws op betrouwbaarheid kunnen toetsen.

Opgave 3 Politieke besluitvorming: Geen bont meer in Nederland?

Bij deze opgave horen figuur 1 en de teksten 4 tot en met 8 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Er is in Nederland al tientallen jaren een discussie gaande over het produceren en dragen van bont. In oktober 2008 is een wetsontwerp ingediend om de nertsfokkerijen in Nederland te verbieden; in mei 2009 viel een besluit hierover (tekst 4 en 5). Ook buiten het parlement is strijd gevoerd door diverse actiegroepen (tekst 6, 7a en 7b). De Europese Unie heeft inmiddels de handel in zehondenbont verboden (tekst 8).

Maak gebruik van figuur 1 uit het bronnenboekje.

In figuur 1 staat de huidige zetelverdeling van de Kamerfracties in de Tweede Kamer. De partijen zijn gekozen volgens het Nederlandse kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging.

- 2p 13 Welke kenmerken van het Nederlandse kiesstelsel zijn te herkennen in figuur 1? Noem er twee.

Lees de regels 1 tot en met 42 van tekst 4.

Van Velzen (SP) en Waalkens (PvdA) hebben in oktober 2008 een wetsvoorstel ingediend om de nertsfokkerijen te verbieden in 2018.

1p **14** Van welk recht heeft de Tweede Kamer gebruikgemaakt?

De ChristenUnie kan de voorstanders helpen aan een vereiste Kamermeerderheid. Je kunt in figuur 1 zien, dat ook de PVV in die positie is. Voor het aannemen van een wetsvoorstel is de steun van een Kamermeerderheid vereist. Meestal komt het verkrijgen van een Kamermeerderheid voor een wetsvoorstel op een andere manier tot stand.

2p **15** Waarin verschilt het vinden van een Kamermeerderheid voor dit wetsvoorstel met de gang van zaken bij de meeste wetten?

Het christelijke Kamerlid Cramer geeft een belangrijk argument voor confessionele partijen om voor een verbod op nertsfokkerijen te stemmen.

1p **16** Welk confessioneel uitgangspunt is te herkennen in de woorden van Cramer in de regels 11-29?

Lees verder de regels 43 tot en met 57.

Hoewel Cramer het dierenwelzijn een warm hart toedraagt, blijkt hij uiteindelijk een andere keuze te maken. Politieke partijen vervullen verschillende functies in het politieke besluitvormingsproces.

2p **17** Leg uit welke functie van politieke partijen is te herkennen in de regels 44-56.

Lees tekst 5.

Uiteindelijk wordt het wetsvoorstel door zes partijen, waaronder de PVV, in de Tweede Kamer aangenomen. Deze partijen behoren tot verschillende politieke stromingen. Bijvoorbeeld SP: socialisme.

3p **18** Koppel elk van de andere vijf partijen die voorgestemd hebben aan een politieke stroming.

De VVD is een van de partijen die tegen een verbod is.

2p **19** Voor welk belang komt de VVD hierbij op? Leg met een liberaal uitgangspunt uit dat de VVD voor dit belang opkomt.

Zie tekst 5.

De voorstanders willen een 'verbod op de pelsdierhouderij zonder financiële compensatie'. Je kunt de besluitvorming hierover beschrijven met behulp van het barrièremodel.

3p **20** Welke twee barrières zijn op 26 mei 2009 al genomen en welke barrière moet nog genomen worden om tot een verbod op de pelsdierhouderij in 2018 te komen? Licht je antwoord toe met behulp van gegevens uit tekst 5.

Lees tekst 6.

In Nederland zijn meer dan vier miljoen mensen lid van organisaties die zich inspinnen voor dierenwelzijn. Dierenactivisten gaan volgens sommigen te ver in hun acties om hun doelen te bereiken. Anderen hebben begrip voor sommige acties, mits hierbij niet de grenzen van 'burgerlijke ongehoorzaamheid' worden overschreden.

- 3p **21** Beargumenteer aan welke voorwaarde(n) wel en aan welke voorwaarde(n) niet voldaan is om de vrijlating van 360 dieren een voorbeeld te kunnen noemen van burgerlijke ongehoorzaamheid. Betrek in je antwoord drie voorwaarden.

Lees de teksten 7a en 7b.

Je kunt pressiegroepen indelen en onderscheiden door het stellen van drie vragen. Eén daarvan is: hebben pressiegroepen een kortere of langere levensduur? Als je de Stichting 'Wakker Dier' en 'Respect voor Dieren' hierbij met elkaar vergelijkt, bestaat de eerste langer (tien jaar) dan de tweede (vijf jaar).

- 4p **22** Formuleer de twee andere vragen en geef daarbij de verschillen tussen 'Wakker Dier' en 'Respect voor Dieren' op basis van gegevens uit de tekst.

Lees tekst 8.

Voorstanders hopen dat ook het verbod op de pelsdierhouderij, net als onlangs het verbod op de handel in zeehondenbont, navolging krijgt in Europees verband. Het Europese verbod op zeehondenbont is in de eindfase van besluitvorming gekomen.

- 1p **23** Welk orgaan van de EU beslist samen met het Europees Parlement over het verbod van zeehondenbont?

- 2p **24** Leg uit waarom een verbod op de handel in zeehondenbont een aangelegenheid is van de EU. Betrek in je antwoord een hoofdtaak van de EU.

Het politieke vraagstuk van 'het al dan niet produceren van bont' (in Nederland of in de EU) kan worden geanalyseerd met behulp van de vier benaderingswijzen van het vak maatschappijwetenschappen, waaronder:

- de politiek-juridische benaderingswijze;
- de sociaal-economische benaderingswijze;
- de sociaal-culturele benaderingswijze.

- 4p **25** Kies hieruit twee benaderingswijzen. Formuleer bij elk van deze twee benaderingswijzen een voor dit vraagstuk relevante analysevraag. Geef op elk van beide analysevragen een kort antwoord op grond van de informatie uit een van de teksten.

Opgave 4 Slachtoffers van criminaliteit

Bij deze opgave horen de teksten 9 tot en met 12, figuur 2 en 3 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Ruim drie miljoen Nederlanders worden jaarlijks het slachtoffer van criminaliteit. De volgende opgave bestaat uit vragen die gebaseerd zijn op het rapport *Slachtoffers van criminaliteit. Feiten en achtergronden*, een publicatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (april 2006). Het rapport verschaft inzicht in de positie van slachtoffers, presenteert de stand van zaken van onderzoek op dit terrein en schetst het beleid dat wordt gevoerd om de positie van slachtoffers te verbeteren.

Lees tekst 9.

Het onderzoek is toegespitst op misdrijven. Welke gedragingen een misdrijf (of overtreding) zijn, staat beschreven in rechtsregels.

- 2p **26** Noem twee kenmerken van rechtsregels.

Lees tekst 10 en bekijk figuur 2.

Bij het doorlopen van de 'strafrechtelijke keten' kunnen slachtoffers een beroep doen op hulp van maatschappelijke instellingen en overheidsinstanties.

- 2p **27** Noem bij fase 1 (ondervonden delicten) twee instanties waar het slachtoffer hulp kan krijgen.

Zie figuur 2.

Niet alle vervolgingszaken (zie fase 4 en 5) worden voor de rechter gebracht. Eén reden daarvoor is dat er onvoldoende bewijs is voor het strafbare feit.

- 2p **28** Noem twee andere redenen op grond waarvan het Openbaar Ministerie kan besluiten zaken niet te vervolgen.

Eén van de hoofdtaken van het OM is de vervolging van strafbare feiten.

- 2p **29** Noem de twee andere hoofdtaken van het OM.

Maak gebruik van tabel 1.

Slechts een deel van de slachtoffers meldt bij de politie wat hun is overkomen. Van de 4,6 miljoen delicten waar de Nederlandse bevolking in 2004 mee te maken kreeg, zijn er 1,6 miljoen door of namens het slachtoffer bij de politie gemeld. De aangiftebereidheid verschilt aanzienlijk per delict.

- 3p **30** Beschrijf het verschil in aangiftebereidheid tussen gewelddelicten en diefstaldelicten.
Geef voor dat verschil twee verklaringen.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Zie figuur 3 en lees tekst 11.

Leeftijd en geslacht blijken belangrijke variabelen bij de kans om **slachtoffer** van criminaliteit te worden. In figuur 3 en tekst 11 staan hierover gegevens uit het SCP-rapport. Uit ander onderzoek weten we in welke leeftijdsgroepen de **daders** van gewelddelicten vooral te vinden zijn.

- 4p **31** Komen de daders en slachtoffers van gewelddelicten uit dezelfde leeftijdsgroepen? En zijn ze van hetzelfde geslacht? Licht je antwoord toe.

Niet alleen leeftijd en geslacht (of andere kenmerken) zijn van betekenis bij het verklaren van de kans om slachtoffer te worden, ook de buurt waarin mensen leven, speelt volgens hoofdstuk 6 van het rapport een rol. Zo blijkt relatief veel criminaliteit voor te komen in de volgende buurten:

- buurten met een lage economische status: bewoners hebben gemiddeld niet genoeg financiële middelen om lid te worden van verenigingen e.d.;
- buurten met een etnische heterogeniteit: mensen spreken elkaars taal niet;
- buurten waar een grote verhuismobiliteit bestaat.

- 2p **32** Leg het mogelijke verband uit tussen het relatief hoge niveau van criminaliteit in dergelijke buurten en de sociale cohesie in zo'n wijk.

De door de politie geregistreerde criminaliteit is volgens het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau de afgelopen 25 jaar behoorlijk gestegen. In 1980 was het aantal door de politie geregistreerde delicten ruim 700.000 en dat nam gestaag toe tot 1,3 miljoen in 2004: bijna een verdubbeling. Het blijkt dat deze stijging slechts voor 1 procent wordt veroorzaakt door een toename in de kans dat burgers slachtoffer worden van criminaliteit.

- 2p **33** Geef twee andere verklaringen voor de toename van de geregistreerde criminaliteit over de afgelopen 25 jaar.

In hoofdstuk 11 van de publicatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau staat slachtofferpreventie centraal. Als één van de strategieën om criminaliteit (en dus het maken van slachtoffers) te voorkomen, wordt 'rechtshandhaving' genoemd. Hieronder valt het opleggen van strafrechtelijke sancties. Er zijn verschillende doelen van straffen.

- 3p **34** Leg aan de hand van drie doelen van straffen uit dat het opleggen van straf preventief kan werken.

De positie van het slachtoffer binnen het strafrecht is de laatste jaren sterk verbeterd. Zodra een zaak wordt aangemeld bij het OM krijgen slachtoffers een brief waarin gevraagd wordt of zij geïnformeerd willen worden over het verloop van een zaak. Het slachtoffer kan de zitting bijwonen.

- 2p **35** Noem een ander recht van het slachtoffer tijdens het strafproces en licht dit recht toe.

Lees de regels 1 tot en met 18 van tekst 12.

- 2p **36** Leg uit dat het CDA zich kan vinden in de aanpak van criminaliteit zoals beschreven in de regels 1 tot en met 18 van tekst 12. Betrek hierbij een uitgangspunt van het CDA.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.